

Asia: VN/20307/2025

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä työkyvyttömyyseläkkeen ja työansioden yhteensovittamista koskevaksi lainsäädännöksi (ns. joustomalli)

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Mela lausuu vain ehdotetusta joustomallista sellaisena kuin se esitetään luonnoksessa hallituksen esitykseksi sekä sen toimeenpanoon liittyvistä seikoista maatalousyrittäjän eläkelakiin ehdotettujen muutosten näkökulmasta.

Yleisiä huomioita ehdotetusta joustomallista

Mela pitää ns. lepäämislain alun perin määräaikaisiksi tarkoitettujen säännösten korvaamista toistaiseksi voimassa olevalla lainsäädännöllä tarpeellisena ja tilannetta selkeyttävänä sekä eläkkeensaajien että lainsäädännön toimeenpanosta vastaavien eläkelaitosten näkökulmasta. Joustomallin toimeenpano ehdotetussa muodossaan olisi käytännössä toteutettavissa sujuvasti.

Ehdotetut muutokset eläkkeensaajan eläkkeen rinnalla tehtävään työhön perustuvien työansioden vaikutuksesta työkyvyttömyys- ja työuraeläkkeen maksamiseen ja maksettavaan määrään johtaisivat siihen, että eläkkeensaajan työansioden tarkastelu ja niiden mahdolliset vaikutukset eläkkeen maksettavaan määrään toteutuisivat nopeammin kuin nykyään. Eläkkeen ja työansioden yhteensovittaminen olisi jatkuva prosessi, jossa tarkastelu tehtäisiin kuukausittain "reaaliaikaisesti". Työansioden vaikutus eläkkeeseen saattaisi tällä tavoin toteutettuna olla käytännössä ymmärrettävämpää eläkkeensaajien näkökulmasta kuin nykyiset toimintatavat.

Hyvänä joustomalliin liittyvänä muutoksena on pidettävä myös sitä, ettei koko kuukauden eläke jäisi maksamatta liian suurten työansioden vuoksi. On oletettavaa, että vaikutus eläkkeeseen vastaisi paremmin eläkkeensaajien oikeustajua, kun vain jouston ylitys vaikuttaisi eläkkeen määrään. Tätä

seurausta on pidettävä kohtuullisena verrattuna siihen, että pieni ansiotulorajan ylitys aiheuttaa koko kuukausieläkkeen menetyksen.

Joustomalli olisi kaavamaisuutensa vuoksi ymmärrettävästi selitettävissä eläkkeensaajille, joiden yhdenvertainen kohtelu joustomallin mukaisesti toimittaessa Melan käsityksen mukaan myös toteutuisi paremmin kuin nykyään. Tähän vaikuttaisi se, että työansioita seurattaisiin kaikkien eläkkeensaajien osalta jatkuvasti kuukausittain ja jouston ylittäminen johtaisi kaikissa tilanteissa yhdenmukaisiin seurauksiin. Voimassa olevaa lainsäädäntöä toimeenpantaessa ansiotulorajan ylityksen vaikutukset ja siihen mahdollisesti liittyvä eläkkeen takaisinperintä saattaa käytännössä toteutua merkittäväällä viiveellä. Voimassa olevan lainsäädännön mukaan ansiotulorajan ylitysten seuraukset eivät käytännössä ole kaikille samat, kun ylitysten yhdenjaksoisuuden kestolla on merkitystä. Myös runsaasti aikaa vievät ja työläät takautuvien työskentelyjaksojen työansioden selvittäminen jälkikäteen päättyisi joustomallin käyttöönoton myötä ja aiheettomasti maksetun eläkkeen takaisinperintä olisi pääsääntöisesti sujuvampaa.

Huomioon otettavat työansiot

Ehdotettujen lainmuutosten toteutuessa laissa todettaisiin selkeästi, mitkä työansiot huomioitaisiin eläkkeen ja työansioden yhteensovituksessa. Tämä täsmennys on tarpeen, koska maatalousyrittäjän eläkelain perusteella maatalousyrittäjille, metsätalousyrittäjille, kalastajille, poronhoitajille sekä tieteellistä tutkimusta tai taiteellista toimintaa harjoittaville apurahansaajille vahvistetun ns. MYEL-työtulon ja vastaavasti yrittäjän eläkelain perusteella yrittäjille vahvistettavan ns. YEL-työtulon huomioon ottamisesta eläkkeensaajan työansiona on ollut jonkin verran epätietoisuutta eläkkeensaajien joukossa.

Omaishoidon palkkioiden selkeä rajaaminen yhteensovituksen ulkopuolelle on kohtuullista ottaen huomioon olosuhteet, joiden vuoksi omaishoidon palkkiota maksetaan. Omaishoitoa ei Melan käsityksen mukaan voida rinnastaa ansiotarkoituksessa tehtävään työhön.

Myös sellaisten työansioden jättäminen yhteensovituksen ulkopuolelle, joita eläkkeensaajalla on ensimmäisen työkyvyttömyyseläkkeen alkamiskuukauden ja sitä seuraavan kalenterikuukauden aikana, olisi kohtuullista, koska ne liittyvät usein joko kokonaan tai merkittävässä määrin ennen eläkkeen alkamista tehtyyn työhön. Eläkettä yhteensovitettaessa tulisi ottaa huomioon vain eläkkeen rinnalla tehtyyn työhön perustuvat työansiot.

Hyvin perusteltua on myös se, että aktiivisen ammatillisen kuntoutuksen aikana tehdyn työn työansiot eivät vaikuttaisi eläkkeen maksettavaan määrään. Ammatillisen kuntoutuksen aikana on tärkeää, että kuntoutuja voi työskennellä ilman rajoituksia valmistautuessaan mahdolliseen työelämään palaamiseen.

Eläkkeen ja työansioden yhteensovittaminen

Miten, missä vaiheessa ja missä määrin eläkkeensaajan työansiot vaikuttaisivat eläkkeen maksettavaan määrään, on ehdotetussa joustomallissa selkeää. Kuukausittaisen suojaosan ylittymisen vaikutus olisi lähes välittömästi eläkkeensaajan tiedossa.

Eläkkeen maksettavan määrän väheneminen työansioden vuoksi ei myöskään pääsääntöisesti tulisi eläkkeensaajalle yllätyksenä, kun suojaosan lisäksi käytössä oleva vuosittainen joustomäärä yleensä johtaisi siihen, etteivät ensimmäiset, satunnaiset ja vähäiset suojaosan ylitykset, jotka usein eläkkeensaajien mukaan tapahtuvat epähuomiossa eivätkä tietoisesti, eivätkä vähentäisi maksettavan eläkkeen määrää.

Kun eläkkeensaaja ensimmäisen suojaosan ylityksen yhteydessä tulisi tietoisesti työansioden vaikutuksesta eläkkeeseen, hänellä olisi paremmat mahdollisuudet halutessaan itse vaikuttaa työansioden vuoksi tehtäviin eläkkeen mahdollisiin vähennyksiin ja myös ennakoita mahdollisia tulevia vähennyksiä. Tämä edellyttäisi käytännössä perusteellista ja selkeää tiedottamista eläkkeensaajille joustomallista ja sen vaikutuksesta työkyvyttömyys- ja työuraeläkkeen maksamiseen sekä ennen joustomallin käyttöönottoa että jatkuvasti eläkkeen maksamisen ajan. Samasta syystä on tärkeää, eläkkeensaaja kuukausittain saisi hallituksen esityksen luonnoksessa ehdotetun mukaisesti tiedon eläkkeen ja työansioden yhteensovituksen perusteista.

Jousto

Ehdotus siitä, että kuukausittaisen suojaosan lisäksi eläkkeensaajan käytettävissä olisi kalenterivuosi-kohtainen jousto olisi eläkkeensaajan näkökulmasta kohtuullista ja eläkelaitoksen näkökulmasta tarkoituksenmukaista. Kun kuukausittainen suojaosa voisi ylittyä jonkin verran, välttyttäisiin siltä, että eläkkeen maksettavaan määrään olisi puututtava myös, kun on kyse vähäisestä, tahattomasta ja vahingossa tapahtuvasta suojaosan ylittämisestä.

Ehdotetussa joustomallissa suojaosan ja jouston ylittymisen seuraukset siinä vaiheessa, kun joustomäärä olisi kokonaisuudessaan käytetty, olisivat kohtuulliset ja eläkkeensaajan ennakoitavissa. Eläkkeensaajalla olisi aikaa varautua siihen, että maksettava eläke tietyntä kuukautena tulisi olemaan pienempi, kun vähennys tehtäisiin vasta ylityskuukautta seuraavan toisen kuukauden eläkkeestä.

Eläkkeen takaisinperintä

Koska ehdotetussa joustomallissa eläkkeensaajalle annettaisiin eläkkeen rinnalla työskentelyn jatkuessa tietoa siitä, miten työansiot tulevaisuudessa mahdollisesti tulisivat vaikuttamaan hänelle maksettavan eläkkeen määrään, eläkkeen vähentäminen ja aiheettomasti maksetun eläkkeen takaisinperintä kokonaisuudessaan ilman kohtuusharkintaa olisi perusteltua. Ehdotettu takaisinperinnän toteuttaminen vähentämällä perittävä määrä tulevasta eläke-erästä, kun on kyse edelleen jatkuvasta eläkkeestä, olisi käytännössä hyvin sujuva perintäkeino sekä eläkelaitoksen että eläkkeensaajan näkökulmasta, eikä eläkkeensaajalle kohtuuton, koska hän olisi tietoinen siitä, että maksuun tuleva kuukausieläke olisi pienempi ja voisi varautua siihen jo ennakkoon.

Vuosipäätös

Ehdotus siitä, että eläkkeen ja työansioiden yhteensovittamisesta pääsääntöisesti annettaisiin vuosipäätös, on kannatettava. Päätösten antaminen tiheämmin lisäisi eläkelaitosten hallinnollista taakkaa ja lisäisi joustomallin toimeenpanon kustannuksia merkittävästi. Tällainen toimintatapa ei myöskään merkittävässä määrin parantaisi eläkkeensaajan oikeusturvaa. Kun eläkkeensaajalla ehdotetusti olisi oikeus saada tieto eläkkeen ja työansioiden yhteensovituksen perusteista kunkin kalenterikuukauden osalta, hänellä olisi mahdollisuus seurata tilannettaan ajantasaisesti kalenterivuoden aikana. Ehdotuksessa on myös selkeästi todettu, missä tilanteissa eläkkeensaajalle annettaisiin erillinen päätös yhteensovituksesta. Näissä tilanteissa on perusteltua poiketa pääsäännöstä vuosipäätöksen antamisesta.

Yhteensovituksen uudelleen ratkaiseminen

Ehdotettu yhteensovituksen uudelleen ratkaiseminen olisi käytännössä joustava ja nopea tapa korjata mahdolliset virheet sekä eläkkeensaajan että eläkelaitoksen näkökulmasta. Niiden seikkojen perusteella, joita selostetaan luonnoksessa hallituksen esitykseksi, ehdotus on kannatettava. Ehdotettu toimintatapa ei heikentäisi eläkkeensaajan oikeusturvaa.

Eläkeoikeuden muuttaminen ja eläkkeen lakkauttaminen

Luonnos hallituksen esitykseksi sisältää säännökset työkyvyttömyyseläkeoikeuden muuttamisesta ja työkyvyttömyyseläkkeen lakkauttamisesta eläkkeen suojaosan pitkään jatkuneen yhdenjaksoisen ylittymisen perusteella. Eläkkeen muuttaminen tai lakkauttaminen, kun eläkkeensaaja olisi pidemmän aikaa yhtäjaksoisesti työskennellyt merkittävässä määrin, eikä eläke enää olisi välttämätön eläkkeensaajan toimeentulon turvaamiseksi olisi perusteltua. Ehdotettava suojaosan ylitysjakson yhdenjaksoinen kesto (12/24 kk), joka olisi eläkeoikeuteen puuttumisen edellytys, olisi sen pituinen, että tilanteen voitaisiin katsoa vakiintuneen siten, että eläkkeensaaja voisi saada jatkuvan toimeentulonsa työansioista, eikä osa- tai täysi työkyvyttömyyseläke enää olisi välttämätön

hänen toimeentulonsa turvaamiseksi. Säännökset ovat selkeät ja ymmärrettävät myös eläkkeensaajan näkökulmasta.

Lainmuutosten voimaantulo

Luonnoksessa hallituksen esitykseksi ehdotetaan, että lainmuutokset tulisivat voimaan 1.1.2028. Ehdotettu uusi joustomalli aiheuttaisi muutoksia eläkelaitosten järjestelmiin ja käsittelyprosesseihin sekä päätöspohjiin. Eläkelaitosten ohjeistusta olisi muutettava ja henkilökuntaa olisi koulutettava. Lisäksi olisi suunniteltava tiedottamista eläkkeensaajille uudesta joustomallista, mikä olisi toteutettava hyvissä ajoin ennen joustomallin käyttöönottoa. Myös sitä, miten eläkkeensaajille tiedotettaisiin eläkkeen ja työansioiden yhteensovituksen perusteista kunkin kalenterikuukauden osalta, olisi suunniteltava. Koska ehdotetun uuden joustomallin käyttöönotto edellyttäisi runsaasti valmistelevia toimenpiteitä lainmuutosten ehdotettua aikaisempi voimaantulo ei Melan käsityksen mukaan olisi käytännössä mahdollinen.

Ehdotetun voimaantulosäännöksen mukaan ehdotettua uutta joustomallia sovellettaisiin eläkkeensaajan työansioihin riippumatta siitä, onko eläkkeensaajan eläke alkanut ennen ehdotettujen lainmuutosten voimaantuloa vai vasta voimaantulon jälkeen. Melan käsityksen mukaan tämä on oikeudenmukaista ja yhdenvertaista eläkkeensaajia ajatellen, eikä sille, että eläkkeen rinnalla työskenteleviä eläkkeensaajia kohdeltaisiin eri tavalla riippuen siitä, milloin heidän eläkkeensä on alkanut, ole perusteita.

Backman Heli
Maatalousyrittäjien eläkelaitos

Pihlström Karolina
Maatalousyrittäjien eläkelaitos